

dr hab. Karolina Kochańczyk-Bonińska
Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

ks. mgr. lic. Grzegorza Kudelskiego

pt.: *Osobowość chrześcijańska jako podstawa koncepcji pedagogicznych*

ks. Franciszka Sawickiego (1877-1952),

napisanej na Wydziale Teologicznym

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
pod kierunkiem ks. prof. UKSW dr. hab. Jarosława Babińskiego,
Warszawa 2020, ss. 196.

Półki księgarń pełne są poradników na temat wychowania i publikacji doradców, ekspertów i celebrytów, którzy radzą czytelnikom, jak się doskonalić i osiągnąć życiowy sukces. Oznacza to zapewne popyt na tego typu treści. Jednak wiele rad i zaleceń wzajemnie się wyklucza, a czytelnik może się poczuć dezorientowany i zagubiony. Wszelka refleksja pedagogiczna, czy to popularna, jak w modnych poradnikach; czy naukowa, winna rozpocząć się od antropologii. Nie sposób uciec od pytania, kim jest człowiek, którego wychowujemy, czy kim ja jestem, jakie z natury płyną dla mnie zobowiązania. W tym kontekście temat rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Grzegorza Kudelskiego wydaje się niezwykle aktualny. Autor wybiera do swej analizy myśliciela zdecydowanie niezasłużenie mało popularnego, a jednak oryginalnego. Ks. Franciszek Sawicki mieści się w nurcie personalizmu, który często jest wykorzystywany do budowania współczesnych, zwłaszcza chrześcijańskich,

koncepcji wychowawczych. Jednak – jak zaznacza sam autor niniejszej rozprawy – w literaturze z zakresu pedagogiki personalistycznej F. Sawicki jest praktycznie nieobecny. Jest to niewątpliwa strata, gdyż w dysertacji wykazano, że myśl filozofa z Pelplina jest wciąż aktualna, a ujęcie wielu zagadnień oryginalne, tak w zakresie koncepcji osobowości chrześcijańskiej, jak i płynących z niej konsekwencji dla procesu wychowania i samowychowania.

Ogólne omówienie rozprawy

Całość rozprawy liczy stron 196 stron. Otwiera ją spis treści (s. 2). Zasadniczą część pracy poprzedza wstęp (s. 4-18), natomiast właściwe rozważania zostały podzielone na cztery rozdziały (s. 19-176), po których umieszczono zakończenie (s. 177-180) oraz bibliografię (s.181-193) i streszczenie w j. angielskim (s. 194-196).

We *Wstępie* Autor określa cel pracy, doprecyzowuje jej temat, uzasadnia zainteresowanie problemem badawczym. Prezentuje też źródła istotne dla tematu, metodologię oraz strukturę pracy. Dodatkowym elementem, który odnajdujemy we wstępie jest krótka biografia ks. Franciszka Sawickiego.

W rozdziale pierwszym, który wydaje mi się kluczowy, ks. mgr. lic. Grzegorz Kudelskie podejmuje szereg zagadnień fundamentalnych dla myśli ks. Franciszka Sawickiego. Przede wszystkim analizuje, jak pelpliński myśliciel rozumie i definiuje osobowość chrześcijańską tak na płaszczyźnie metafizyki, jak i etyki (s. 23-29). Pochyla się także nad specyfiką kształtowania się poszczególnych etapów życia ludzkiego (s. 30-47), a także cech osobowości kobiety w ujęciu duchownego z Pelplina (s. 48-56). W rozdziale tym ukazuje też doktorant F. Sawickiego jako oryginalnego myśliciela, który tworzy własną koncepcję personalistyczną (s. 57-68).

Autor poświęca drugi rozdział religijnej perspektywie kształtowania osobowości chrześcijańskiej w ujęciu badanego autora. W kolejnych punktach przedstawia takie zagadnienia, jak wpływ chrześcijańskiej antropologii – uwzględniającej z jednej strony skażenie natury grzechem, a z drugiej powołanie do doskonałości i wspólnoty z Bogiem – na wychowanie (s. 70-78), chrześcijańskie przykazania i normy moralne (s.79-88),

rolę sakramentów i praktyk religijnych w procesie wychowania (s. 89-95) oraz rodzinę chrześcijańską jako miejsce kształtowania się osobowości (s. 96-102).

Rozdział trzeci natomiast poświęcony jest chrześcijańskiej historiozofii F. Sawickiego. W szczególności nasz autor analizuje, jak pelpliński myśliciel definiuje takie pojęcia jak historia i historiozofia (s. 102-118), ukazuje różnice ról i zadań oraz wzajemne powiązania jednostki i społeczności u ks. Franciszka (s. 119-129), aby wreszcie ukazać rolę, jaką nadaje on osobie w historii dziejów (s. 130-146).

W rozdziale czwartym nasz autor przedstawia zasady personalizmu chrześcijańskiego F. Sawickiego jako fundamentu procesu wychowania w ogóle. W tej części pracy doktorant analizuje następujące zagadnienia: problem nauki i pracy jako aktywności kształtujących ludzką osobowość (s.149-155), zakorzenienie postawy służby w personalistycznej wizji człowieka (s. 156-162), a także miłość jako integralny element rozwoju człowieka (s. 163-176). Całość pracy zamyka *Zakończenie*, w którym autor podsumowuje wyniki prowadzonych analiz i potwierdza realizację założonych celów badawczych.

Ocena metodologiczno-formalna rozprawy

Praca została przygotowana poprawnie pod względem metodologiczno-formalnym. Swoje założenia odnośnie użytej metodologii autor przedstawia we wstępie i konsekwentnie je realizuje. Podział na rozdziały jest prawidłowy. Autor umiejętnie stosuje przypisy i odwołania bibliograficzne. Język rozprawy jest poprawny i zrozumiały. Nie odnotowano istotnych błędów językowych.

Niewątpliwą zaletą pracy jest oparcie jej na bogatym materiale źródłowym trudno dostępnym dla wielu czytelników potencjalnie zainteresowanych tematem, tak z powodu bariery językowej (znaczna część źródeł powstała po niemiecku), jak i niedostępności wydawanych przed wojną i nie wznawianych monografii oraz dużego rozproszenia licznych, lecz krótkich artykułów. Ks. Kudelski wykazał się dużą determinacją w ich odnalezieniu. Zgromadzona baza źródłowa została wykorzystana w

sposób kompletny i poprawny. Doktorant wykorzystuje też literaturę przedmiotu: opracowania dotyczące myśli F. Sawickiego, dokumenty Kościoła, źródła i opracowania z zakresu filozofii i teologii, a także literaturę z zakresu pedagogiki. Pewien niedosyt pozostawia ograniczone odniesienie do materiału źródłowego czyli myślicieli tak kościelnych jak świeckich, którzy zainspirowali ks. Franciszka. Wydaje się, że praca poszerzona o bardziej wnikliwe odniesienia do św. Augustyna, św. Tomasza z Akwinu, czy Kanta zyskałaby głębszą perspektywę. Nie wprowadzono stosowanego zazwyczaj w bibliografii rozpraw doktorskich podziału na dokumenty Kościoła, teksty źródłowe i opracowania dotyczące bezpośrednio myśli analizowanego autora, a następie pozostałe źródła i opracowania. Nie jest to oczywiście warunek konieczny, a specyfika materiału bibliograficznego (relatywnie rzadkie odwołania do dokumentów Magisterium oraz skąpa, przecież nie z winy autora, literatura przedmiotu) uzasadniają pominięcie tego konwencjonalnego podziału.

Ocena merytoryczna rozprawy

Autor za cel rozprawy stawia wskazanie, „w jaki sposób oryginalna myśl antropologiczna ks. Franciszka Sawickiego stanowi wartościowy, wyprzedzający swoje czasy i wciąż aktualny wkład w rozwój koncepcji pedagogicznych”. (s.13). Recenzowana praca z pewnością cel ten realizuje. W pierwszym rozdziale odnajdujemy zagadnienia kluczowe dla myśli antropologicznej i koncepcji wychowawczej Sawickiego. Zagadnienia te zostają rozwinięte, poszerzone, pogłębione w kolejnych rozdziałach poprzez ukazanie aspektu religijnego kształtowania się osobowości, historyzoficznego (osoba działająca w świecie i historii), a także poprzez wyrażanie się chrześcijańskiej osobowości w konkretnych działaniach i postawach (praca, służba, miłość). Dysertacja niejako rozrasta się wokół głównego trzonu jakim jest koncepcja osobowości chrześcijańskiej zarysowana w rozdziale pierwszym. Dzięki takiemu zabiegowi rozważania zyskują spójność, a czytelnik jest prowadzony niejako „za rękę” ku bardziej szczegółowym aspektom myśli ks. Franciszka. Poddając ocenie całość analiz obecnych w rozprawie dostrzec można samodzielność myślenia i dobrą

znajomość tematu oraz własne krytyczne przemyślenia autora, sytuujące poglądy ks. Sawickiego w kontekście współczesnym.

Gdyby chcieć pracę udoskonalić należałoby z większą uwagą przyjrzeć się źródłom myśli Franciszka Sawickiego, tak kościelnym, jak i świeckim. Wydaje się, że bardziej szczegółowa analiza poglądów myślicieli, którzy zainspirowali wykładowcę z Pelplina pozwoliłaby autorowi prowadzić bardziej przenikliwe analizy. Miejscami bowiem wydaje się „prześlizgiwać” po problemach. Przykład stanowi choćby jedna z ostatnich części pracy „Miłość jako integralny element rozwoju człowieka” (s. 163-176). Autor wielokrotnie w swojej pracy podkreśla, że F. Sawicki znajduje się pod wpływem myśli biskupa z Hippony, jednak w paragrafie dotyczącym miłości cytuje go wprost tylko raz (s. 165, przypis 678), a w pozostałych miejscach jedynie przywołuje jego myśl pośrednio.

Drugie moja uwaga dotyczy pewnej niekonsekwencji w realizacji przyjętej przez samego autora zasady, aby analizować poglądy F. Sawickiego na podjęty temat, a następnie dzięki syntezie ukazać oryginalność poglądów ks. Franciszka na temat osobowości, ale także przedstawić ich wpływu na koncepcje pedagogiczne autora oraz aktualność jego myśli (s. 177). Jak wskazałam wyżej autor z punktu widzenia metodologii przeprowadza ten proces poprawnie i w ten sposób cel pracy zostaje osiągnięty. Autor wskazuje przy okazji prowadzonych analiz na wciąż aktualne, a czasem wyjątkowo współcześnie trafne, obserwacje i uwagi peplińskiego teologa. Brakuje jednak dla równowagi osądu krytycznego, a przynajmniej bardziej szczegółowej analizy podejmowanych przez ks. Franciszka z właściwej sobie perspektywy historycznej, tak współcześnie aktualnych tematów jak rola kobiety w życiu rodzinnym i zawodowym, czy wady systemu szkolnictwa i koedukacja. Można odnieść wrażenie, że autor boi się kwestionować poglądy badanego myśliciela w jakimkolwiek temacie, co jest oczywiście lękiem zbyt czynnym. W efekcie, jako czytelnik mam wrażenie, że autor czyni pewne uniki wobec tematów trudnych.

Uwagi te jednak nie wpływają na realizację postawionych przez autora celów, i pozytywną ocenę całości rozprawy. Moją intencją jest raczej zachęta wobec autora do dalszych dociekań w zakresie wskazanych zagadnień.

W związku z lekturą pracy nasuwają się następujące pytania do dyskusji:

1. Autor rozprawy ukazuje aktualność poglądów Franciszka Sawickiego. Czy jednak w analizowanych zagadnieniach odnaleźć można także tezy, które uznać można za anachroniczne?
2. Czy w kontekście wywodzenia się poglądów Franciszka Sawickiego z filozofii niemieckiej nie należałoby wyakcentować związku jego myśli z Lebensphilosophie?

Wniosek końcowy

Omawiana rozprawa doktorska spełnia wymogi stawiane dysertacjom doktorskim. Wybrany temat jest oryginalny i został opracowany z należytą starannością, tak pod względem metodologii badań, jak i wykorzystanego materiału źródłowego oraz opracowań. Wnioski z przeprowadzonych badań zostały zaprezentowane w sposób przejrzysty. Monografia ma charakter źródłowy, a autor umiejętnie czerpie z różnorodnych tekstów pelplińskiego myśliciela. Ks. mgr. lic. Grzegorz Kudelski wykorzystał odpowiednie źródła, aby zrealizować postawione sobie zadanie badawcze. Ze względu na charakter piśmiennictwa ks. Franciszka Sawickiego praca ma charakter interdyscyplinarny i sytuuje się między teologią a filozofią. W oparciu o te przesłanki wnoszę do Rady Wydziału Teologicznego UKSW w Warszawie prośbę o kontynuowanie przewodu doktorskiego ks. mgr. lic. Grzegorza Kudelskiego.

Urszula Uolaryk-Bonińska

Warszawa, 2.12.2020 r.